

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:
<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>

INFLUENCE OF RUSSIAN LITERATURE ON CHINESE LITERATURE. IN THE EXAMPLE OF MAXIM GORKY'S WORKS

Maktuba Adbuazizovna Ashurova

Ashurova Khapta Adbuazizovna

Teacher of Tashkent State University of Oriental Studies Toshkent,

O'zbekiston.

maktuba.abduazizovna@gmail.com,

Abstract: The article examines the influence of Russian literature on Chinese literature, focusing on the influence of Maxim Gorky's works. It explores how Gorky's works, with their realistic depiction of social problems and revolutionary ideas, influenced the formation of Chinese literature in the early twentieth century. It analyzes which themes, stylistic devices, and ideas of Gorky were reflected in the works of Chinese authors, and how this contributed to the development of realism and revolutionary literature in China. The article also examines the cultural exchange between Russia and China in the context of the literary process, demonstrating the importance of intercultural dialog for the enrichment of national literary traditions.

Key words: Russian literature, Chinese literature, Maxim Gorky, realism, revolutionary literature, social problems, cultural process, 20th century.

**XITOIY ADABIYOTIGA RUS ADABIYOTINING TA'SIRI.
MAKSIM GORKIY IJODI MISOLIDA**

Ashurova Maktuba Adbuazizovna
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi
Toshkent, O'zbekiston.
maktuba.abduazizovna@gmail.com,

Annotasiya: Ushbu maqolada rus adabiyotining xitoy adabiyotiga ta'siri ko'rib chiqiladi, Maksim Gorkiy ijodining ta'siriga alohida e'tibor beriladi. Gorkiy asarlari ijtimoiy muammolar va inqilobiy g'oyalarning realistik tasviri bilan XX asr boshlarida Xitoy adabiyotining shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatganligini o'rganadi. Unda Gorkiyning qaysi mavzulari, stilistik uslublari va g'oyalari xitoylik mualliflar asarlarida aks etganligi va bu Xitoyda realizm va inqilobiy adabiyot rivojiga qanday hissa qo'shganini tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada Rossiya va Xitoy o'rtasidagi madaniy almashinuv adabiy jarayon kontekstida ko'rib chiqilib, milliy adabiy an'analarni boyitishda madaniyatlararo muloqotning ahamiyati ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: rus adabiyoti, xitoy adabiyoti, Maksim Gorkiy, realizm, inqilobiy adabiyot, ijtimoiy muammolar, madaniy jarayon, 20-asr.

Аннотация: В данной статье рассматривается влияние русской литературы на китайскую литературу, уделяя особое внимание влиянию творчества Максима Горького. Исследуется, как произведения Горького, с их реалистичным изображением социальных проблем и революционных идей, повлияли на формирование китайской литературы в начале XX века. Анализируется, какие темы, стилистические приемы и идеи Горького нашли отражение в работах китайских авторов, и как это способствовало развитию реализма и революционной литературы в Китае. Статья также рассматривает культурный обмен между Россией и Китаем в контексте литературного процесса, демонстрируя важность межкультурного диалога для обогащения национальных литературных традиций.

Ключевые слова: Русская литература, китайская литература, Максим Горький, реализм, революционная литература, социальные проблемы, культурный процесс, XX век.

XX-asrning ko‘plab xitoy yozuvchilari rus madaniyati va adabiyotining Xitoy madaniyati va adabiyotiga ta’siri haqida gapirdilar. Bu qanday ta’sir edi? Nima uchun xitoyliklarning rus adabiyotiga misli ko‘rilmagan qiziqishi paydo bo‘ldi va bu Xitoyning qanday ichki va tashqi siyosati muammolari bilan bog‘liq edi? O‘sha davrda Xitoyda ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-madaniy muhit qanday edi? Qaysi maqsadlar uchun tez sur‘atlarda va katta miqdorda, rus yozuvchilarining asarlarini tarjima qilgan?

Xitoyda chet el adabiyotiga qiziqish XIX-asr oxiri XX-asr boshlarida paydo bo‘ldi. Bunga Xitoy jamiyatining ijtimoiy tuzumni o‘zgartirishga, yangi tipdagi etnik-madaniy ongni shakllantirishga umumiy intilishi sabab bo‘lgan: Xitoy xalqi ko‘p asrlik feodal zulmidan charchagan, yangi, erkin hayot boshlashni orzu qilgan edi. Bunday hayotning misollarini G‘arbda kuzatish mumkin, uning umumlashtirilgan tasviri xitoyliklar ongida butun “oq iblislar” dunyosini o‘z ichiga olgan. XIX-asrning oxiridan boshlab Xitoyga xorijiy adabiyotlarning katta oqimi kela boshladi. G‘arb mualliflari orasida Dante, Shelley, Bayron, Kits, Gyote, Geyne, Balzak, Xardi, Mikkevich, Mopassan, Uitmen, Uayld, Bernard Shou, Rolland, Uells va boshqalarni qayd etish mumkin. Xitoylik kitobxonlar tomonida ilk o‘rganilgan rus yozuvchilar Krilov, Pushkin, Lermontov, Tolstoy, Chexov, Gogol, Maksim Gorkiy va boshqalar edi.

Xitoyda rus adabiyotini o‘rganish haqida suhbatni boshlaganda, bu jarayon tarixiga murojat qilish kerak. Yuz yildan ko‘proq vaqt oldin xitoyliklar o‘rta asrlar kishanidan chiqib, rus adabiyotini kashf etdilar. Bu hayot haqidagi adabiyot, u chuqur tanqidiy ruhga ega, insoniy tuyg‘ularga murojat qiladi. Bu xalqning dardi, baxtsizliklari orasidan nur, umid bahsh eta olgan adabiyot edi.¹

¹ Петров В.В. Китайская литература [второй половины XIX в.] // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. М., 1983-1994. Т. 7. 1991. С. 684.

Xitoy adabiy elitasi shiddat bilan rus adabiyotidan g'oyaviy-badiiy ilhom ola boshladi. San'at asarlarini tarjima qilish va o'rganish xitoyliklarga o'z madaniyati va jamiyatini batafsil o'rganish va tahlil qilish imkonini berdi.

XX asrning boshlariga qadar Xitoy jamiyati rus madaniyatiga umuman befarq edi. XIX-asr oxirida Xitoyda islohotchilik harakati, 20-asr boshida esa yangi madaniyat uchun harakat paydo bo'ldi. Progressiv xitoyliklar Xitoyni xorijiy madaniyat bilan tanishtirishga harakat qildilar. Shu fonda Xitoyda Rossiya madaniyatiga, xususan, adabiyotiga qiziqish paydo bo'ldi. Rus adabiyoti va asarlari Xitoyga kirib kela boshladi. 1872 yilda Shanxayda "Rus ertagi" deb nomlangan tarjima paydo bo'ldi - bu Krilov ertaklaridan birining tarjimasi va tarjimoni amerikalik missioner amalga oshirdi.²

A. Pushkin nomi ilk bor 1900 yilda Shanxay jurnalida nashr etilgan "Rossiya siyosiy voqealari xabarnomasi"da tilga olingan bo'lib, 1903 yilda nashr etilgan "Kapitanning qizi" asari esa birinchi tarjima asarlardan biri bo'ldi³.

1919 yil 4 may harakati boshlanishidan oldin Krilov, Lermontov, Chexov, Tolstoy, Turgenev, Gorkiy va boshqa mualliflarning asarlari asta-sekin tarjima qilina boshladi. Hammasi bo'lib 80 ta asar tarjima qilingan, ulardan 30 dan ortig'i Lev Tolstoy asarlaridir.

Rus adabiyotining Xitoyga kirishining turli davrlashtirilishlari mavjud, ular asosida biz ushbu jarayonning asosiy bosqichlarini aniqlashga urinib ko'ramiz.

Birinchi bosqich 1903 yildan 1917 yilgacha bo'lgan davr - bu davrda Xitoyda rus adabiyotini o'rganish va tarjima qilish bilan bir qatorda Xitoyda yangi xitoy adabiyotining paydo bo'lishi to'g'risida munozara boshland.⁴

Ikkinchi bosqich bevosita Oktyabr inqilobi davrida yuz berdi va 1927 yilgacha davom etdi. Rossiyadagi inqilob Xitoy xalqiga siyosatda yangi yo'l qurishga yordam berganligi bilan bir qatorda, Xitoy xalqining rus madaniyatiga, bo'lgan ishtiyoqini

² Лю Вэньфэй. Распространение русской литературы и ее сегодняшнее положение в Китае // Русский Харбин, запечатленный в слове. 2012. № 6. С. 251.

³ Лю Вэньфэй. Перевод и изучение русской литературы в Китае // Новое литературное обозрение. 2004. № 69. [Электр. ресурс]: <http://magazines.russ.ru/nlo/2004/69/lu34.html>

⁴ Черкасский Л.Е. Новая китайская поэзия (20-30-е годы). М., 1972. С. 27

uyg‘otdi. Xitoyliklar Rossiyadan nafaqat mafkurani, balki adabiyot va san‘atni ham o‘rgana boshladilar.

Xitoy inqilobiy adabiyotining bayroqdori Lu Xin o‘zining “Xitoy va Rossiya o‘rtasidagi adabiy aloqalarga xush kelibsiz” maqolasida rus adabiyoti Xitoyning o‘qituvchisi va do‘sti ekanligini ta’kidladi. Bu sizga mazlumning yaxshi qalbining qayg‘u va g‘azabini his qilish imkonini beradi. Lu Xin nafaqat N. Gogolning “O‘lik jonlar” asarini tarjima qildi, balki uning “Majnunning eslatmalari” asosida Xitoyda ilk bayxuada yozilgan hikoyasini yaratdi va shu bilan mamlakat mutafakkirlari va ziyolilarini “bolalarni qutqarishga” chaqirdi.

Rus inqilobiy adabiyoti vakillari M. Gorkiy «Ona», A. Fadeev «Mag‘lubiyat», A. Serafimovich «Temir oqim», M. Sholoxov «Ko‘tarilgan bokira tuproq», A. Fadeev «Yosh gvardiya» asarlarida ko‘tarilgan quyidagi mavzular Xitoyda inqilobiy yozuvchilar avlodi uchun ilhom manbai bo‘ldi.

Rus adabiyoti o‘zining boy g‘oyaviy mazmuni, badiiy barkamolligi bilan Xitoyda yangi jamiyat qurish, yangi adabiyot yaratishning tarixiy ehtiyojiga javob berdi. Shunday qilib, ushbu adabiyotni keng miqyosda tarjima qilish va tarqatish tabiiy ehtiyoj paydo bo‘ldi.

1920 yilgacha Xitoyda rus adabiyotining ko‘plab asarlari nashr etilganiga qaramay, xitoylik o‘quvchilar rus yozuvchilarining ijodi bilan faqat 1921 yilda Mao Dun tomonidan tahrirlangan “Oylik qisqa hikoyalar” jurnalining maxsus sonida muntazam ravishda tanishish imkoniga ega bo‘ldilar.⁵

Uchinchi bosqich Xitoyda ikkinchi ichki inqilobiy urush (1927-1937) davri bilan bog‘liq. Xitoyda inqilob avj oldi, sovet mafkurasi Xitoyga tobora kuchayib bordi. Liu Bocheng, Zuo Quan, Syao San (Emi Syao), Cao Jinghua, Li Lisan va boshqa inqilobiy madaniyat namoyandalari Rossiyada keng va boy mazmunli faoliyat olib borganlar. Bu vaqtda sovet adabiyoti ma‘lum ma‘noda Xitoyda chap qanot adabiyoti uchun “beshik” bo‘ldi.

⁵ Федоренко Н.Т. Китайская литература. Очерки по истории китайской литературы. М., 1956. С. 422.

Rossiya madaniyatining Xitoyga kirib borishining to'rtinchi bosqichi Yaponiyaga qarshi urush davrida sodir bo'ldi. Yaponiyaga qarshi urush davrida, ayniqsa Ikkinchi jahon urushi davrida Xitoy va SSSR o'rtasida nisbatan yaxshi davlatlararo munosabatlar saqlanib qolgan. Bu ikki davlat o'rtasida jonli madaniy almashinuv uchun qulay muhit yaratilishiga xizmat qildi.

Atoqli xitoy yozuvchisi, tarixchisi va jamoat arbobi Go Mojo "Ikki adabiyotning muloqoti" maqolasida shunday yozgan edi: "Gorkiyning zamonaviy Xitoy adabiyotiga ta'siri sof adabiy ta'sirdan ko'proqdir. Xitoy yozuvchilari Gorkiyga sajda qiladilar, sevadilar, unga ergashadilar; uning hayoti poklik va komillik namunasi sifatida ulug'lanadi, asarlari Injil kabi o'qiladi, adabiy va publitsistik maqolalari Xitoyda Sovet Ittifoqidagidan kam emas. Yozuvchilar hayotni ham, ijodni ham Gorkiydan o'rganadilar. Gorkiydan biz nafaqat qanday yozishni, nima haqida yozishni, balki yashash va kurashishni ham o'rganamiz. Xitoy adabiyotining uzoq tarixida xitoy yozuvchisiga ruhiy ta'sir ko'rsatishda Gorkiy bilan raqobatlasha oladigan hech kimni topib bo'lmaydi.

Gorkiyning xitoy adabiyotiga bunday ulkan ta'siri, 1919 yildagi "4 may harakati" va "adabiy inqilob" g'oyalari va shiorlariga xitoylik kitobxonlarning eng xilma-xil qatlamlari orasida mashhurligini Gorkiy ijodi hayotga faol munosabatni targ'ib qilish, ommaviy adabiyot uchun kurashi bilan nihoyatda yaqin bo'lganligi bilan izohlash mumkin.

Inqilobdan oldingi adabiyotda "Venyan"ning o'lik, kitobiy tili hukmron edi. Ko'p ming yillar davomida antik davrning buyuk adabiy yodgorliklari xalqdan uzilib qoldi, Konfutsiy sharhlari qobig'iga singib ketdi va tobora ko'proq "sof san'at" tarafdorlari bo'lgan tor tabaqaning mulkiga aylandi. Kanonlashtirilgan mumtoz adabiyot o'zining konservatizmi, qadimiylikka xizmatkorligi va har qanday yangilikni mensimasligi bilan Xitoy xalqining ma'naviy hayotiga og'ir yuk bo'lib, ulardagi yangilik nihollarini ayovsiz bostirdi.

"Ona" romani Maksim Gorkiyning tarixiy asaridir. Syujet real voqealarga asoslangan. Hikoyaning zamirida yozuvchining ona shahri Nijniy Novgorod yaqinidagi Sormovo sanoat tumanidagi ishchilar sinfining kurashi yotadi. Badiiy

texnikadan foydalangan holda muallif kitobda XX asr boshlarida Rossiyadagi inqilobiy harakat haqiqatlarini aniq aks ettirgan.

1907 yil aprel oyida Qo'shma Shtatlarda "Ona" romanining ingliz tilidagi versiyasi nashr etildi. Asar darhol jahon miqyosida shuhrat qozondi va 10 dan ortiq mamlakatlarda, jumladan, Buyuk Britaniya, Frantsiya, Germaniya va Italiyada mashhur bo'ldi. Hozirgacha akademiklar kitobni, ayniqsa, badiiy asar va sotsialistik realizm o'rtasidagi munosabat prizmasida o'rganishni davom ettirmoqda.

Shuningdek, roman rus klassiklarining xitoy tiliga tarjima qilingan ilk asarlaridan biridir. Maksim Gorkiyning "Ona" asari Shen Duanxian (Sya Yan) tomonidan mandarin tiliga ikkita yaponcha variant asosida tarjima qilingan. Unga rus tilini mukammal biladigan yozuvchi Jiang Guangzi yordam berdi. Chen Vandao boshchiligidagi 1929 yilda romanning xitoycha versiyasining birinchi qismini nashr etdi. 1930 yilda ikkinchi qismning tarjimasi tugallandi. "Ona" ijobiy inqilobiy ruhga to'lganligi sababli, kitob ko'pchilik o'quvchilarni o'ziga jalb qildi va bir yildan kamroq vaqt ichida ikki marta nashr etildi. Mutaxassislarning fikricha, "Ona" yosh xitoyliklarning butun bir avlodini ilhomlantirgan. 1946 yilda Sya Yan o'zining Xitoyda "ona" romanining taqdiri kitobida bu asar Xitoy xalqi ruhining bir qismiga aylanganini ta'kidladi. Yangi Xitoy tashkil etilgandan so'ng, Sya Yan tarjimasi bir necha marta qayta ko'rib chiqildi va tuzatildi. Yangi versiya 1955 yilda nashr etilgan. Aynan u 1985 yilda "Xalq adabiyoti" nashriyoti tomonidan nashr etilgan Gorkiy antologiyasining o'n birinchi jildiga kiritilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Федоренко Н.Т. Китайская литература. Очерки по истории китайской литературы. М., 1956. С. 422.
2. Лю Вэньфэй. Распространение русской литературы и ее сегодняшнее положение в Китае // Русский Харбин, запечатленный в слове. 2012. № 6. С. 251.

3. Лю Вэньфэй. Перевод и изучение русской литературы в Китае // Новое литературное обозрение. 2004. № 69. [Электр. ресурс]: <http://magazines.russ.ru/nlo/2004/69/lu34.html>

4. Черкасский Л.Е. Новая китайская поэзия (20-30-е годы). М., 1972. С. 27

5. Петров В.В. Китайская литература [второй половины XIX в.] // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. М., 1983-1994. Т. 7. 1991.С. 684.